

De goede en de laatste oorlog

Rik Coolsaet

Boekbespreking

Jan Marijnissen en Karel Glastra van Loon, De laatste oorlog. Gesprekken over de nieuwe wereldorde. Amsterdam, L.J. Veen, 238 blz.

Jacques R. Pauwels, De mythe van de 'goede oorlog'. Berchem, EPO, 285 blz.

Elke oorlog creëert zijn eigen mythes. Je zou ze versimpelingen van de werkelijkheid kunnen noemen, al dan niet kunstmatig gekweekt om de publieke opinie te mobiliseren, eigen doelstellingen te rechtvaardigen of eenvoudigweg om minder edele motieven toch aanvaardbaar te maken. Bij tijd en wijle staan er dan auteurs op om die geruststellende mythes te doorprikken – wat hen dikwijls niet in dank wordt afgenomen omdat ze de heersende mening tegen de haren in strijken.

Twee recente boeken hebben die taak nochtans op zich genomen, het ene over de recente Joegoslavië- en Kosovo-mythes, het andere over de tweede wereldoorlog.

Het eerste boek krijgen we van een wat curieus schrijversduo dat hier te lande wellicht onbekend is, maar in Nederland wereldberoemd. Jan Marijnissen (1952) is de charismatische spilfiguur van de Nederlandse Socialistische Partij, niet te verwarren met de Vlaamse socialisten, maar evenmin met onze nationale maoïsten ('niets te maken met jullie PVDA, die nog altijd sympathiseert met het regime in Noord-Korea', verklaarde Marijnissen ooit aan deze krant). Ontstaan als een maoïstische splinterpartij is de SP in omvang thans de vierde partij van Nederland geworden. Karel Glastra van Loon (1962) zou – met enige malafide bijbedoelingen – als de 'buiksprekerspop' van de partij kunnen omschreven worden (ik misbruik daarvoor een citaat van Marijnissen zelf). Hij is freelance journalist bij onder meer Vrij Nederland en de VPRO en sedert kort ook een erkend schrijver. Hij noemt zichzelf 'voorstander van de geëngageerde journalistiek', schreef ooit nog de alternatieve troonrede van de SP en werkte mee aan publicaties van de partij.

Het schrijversduo had vooral de bedoeling om uit te zoeken waarom de hoop van 1989, toen de Koude Oorlog eindigde, tien jaar later is omgeslagen in 'wanhoop'. Als vertrekpunt namen ze daarvoor het uiteenvallen van Joegoslavië en spitsten zij zich toe op de oorlog rond Kosovo in 1999. Nu, die hoofdbedoeling is er niet echt uitgekomen. Waar het duo daarentegen wel in slaagde – en zelfs zeer goed in slaagde – is de Kosovo-oorlog te ontdoen van zijn mythes.

De auteurs doen dit aan de hand van een reeks gesprekken met bevoorrechte getuigen en waarnemers. Mythe nummer één is ongetwijfeld dat de NAVO de oorlog gewonnen heeft. Fout, zeggen zowel Sir Michael Rose (oud-bevelhebber van de VN-troepen in Bosnië), Lord Carrington (voormalig secretaris-generaal van de NAVO) en Rob de Wijk (voormalig adviseur bij het Nederlandse ministerie van defensie). Het waren de Russen die uiteindelijk de diplomatieke doorbraak aanbrachten en Milosevic onder druk hebben gezet om die te aanvaarden. Alleen, zo voegt Carrington eraan toe, 'we hebben de Russen nadien niet erg fair behandeld'.

Rose koppelt daar meteen ook mythe nummer twee aan vast. Vergeet het maar dat met luchtaanvallen alleen een militaire overwinning kan geboekt worden. Meer nog, dat de

NAVO-landen zo weigerachtig stonden om grondtroepen in te zetten, heeft minder te maken met de angst om onze soldaten in *bodybags* te zien terugkeren, dan met de verregerende onaangepastheid van de NAVO-legers om nog échte oorlogen uit te vechten (op enkele eenheden na, zoals de Belgische para's, zegt Rose – zo hoort u het ook eens van een ander).

Derde, tot vervelens toe herhaalde mythe: de VN en de Europeanen hebben er een potje van gemaakt en zonder de Amerikanen was het de internationale gemeenschap nooit gelukt om vrede in de regio op te leggen. Zet de reacties van de geïnterviewden op een rijtje en je krijgt een heel ander beeld. Het was de schuld van de Amerikanen (en hun onterechte steun aan de moslims van Izetbegovic) dat een akkoord zolang is uitgebleven en, meer nog, dat het akkoord dat er door hen dan wèl kwam (het Dayton-akkoord van 1995) uiteindelijk veel minder gunstig was voor de moslims dan de door de Amerikanen verworpen Europese en VN-blauwdrukken. Qua opzet week Dayton niet erg af van de VN- en EG-plannen, alleen kostte het meer slachtoffers en bevatte het lacunes waaruit vervolgens de Kosovo-oorlog groeide.

Laatste belangrijke Kosovo-mythe: de humanitaire beweegreden achter de oorlog. Voor sommigen is dat een hypocriete rechtvaardiging om de NAVO een nieuwe rol te geven in de wereld, voor anderen is het daarentegen de ultieme verklaring waarom na lange aarzelingen het Westen uiteindelijk besloot om tussenbeide te komen. Afgaande op de uitspraken van de geïnterviewden ligt het allemaal wat complexer. Ja, humanitaire motieven speelden zeker mee (versterkt door de rol van de media). Neen, ze verklaren niet alles (want anders moet de NAVO de oorlog verklaren aan Turkije omwille van zijn Koerdische politiek) en neen, dat is allemaal niet nieuw (Carrington formuleert het mooi wanneer hij daarenboven wil benadrukt zien dat ook in het verleden ethische overwegingen een rol hebben gespeeld: 'Wij zijn ethisch geweest in de context van wat praktisch haalbaar is.').

Bij het opruimen van de mythes van de Kosovo-oorlog dreigen Marijnissen en Glastra van Loon in hun tweede deel echter in de val te trappen die ze net aan de kaak hebben gesteld. Zij creëren immers zelf een reeks nieuwe mythes. Lukraak enkele voorbeelden. In tegenstelling tot wat zij denken, is de westerse gretigheid om militair tussenbeide te komen in burgeroorlogen onder de banier van 'humanitaire interventies', in werkelijkheid heel wat kleiner dan zij menen. Dat de NAVO voortaan eigengereid kan optreden, zonder om te zien naar het internationaal recht en de Verenigde Naties, is al evenzeer een (foute) versimpeling. Ik begrijp al evenmin de bewering dat de Amerikanen en de Europeanen op de meest klassieke geopolitiek manier bezig zijn invloedssferen uit te tekenen (wat volgens het schrijversduo in de toekomst tussen beide tot een clash zal leiden).

Koester dit boek om zijn interviews en haal het bij de tiende verjaardag van de Kosovo-oorlog boven om opnieuw de realiteit achter de mythes van de Kosovo-oorlog op te frissen. Daarbij mag u dan gerust dat tweede deel overslaan met zijn platitudes en versimpelingen. Dat deel zal de tand des tijds niet weerstaan.

Wat de auteurs echter niet kan aangewreven worden, is intellectuele arrogantie. In hun laatste zinnen merken zij op dat ook zij geen definitieve antwoorden hebben op een reeks fundamentele vragen. Die bescheidenheid siert hen en dat kan van de auteur van 'De mythe van de goede oorlog' niet gezegd worden. Jacques Pauwels (1946) is Belg van geboorte, maar woont al ruim 30 jaar in Canada. Van opleiding historicus (hij doceerde over vrouwelijke universiteitsstudenten in nazi-Duitsland) komt hij aan de kost als touroperator en reisgids.

Pauwels' oorlog is de Tweede Wereldoorlog. Hij wou geen nieuwe feiten puren uit archiefonderzoek, maar een 'onorthodoxe synthese' (zoals hij dat noemt) aanbieden van de motieven achter de Amerikaanse deelname aan de oorlog. Eigenlijk zou dit boek kunnen afgedaan worden met een citaat uit het boek van Marijnissen en Glastra van Loon: 'Waar houdt de versimpeling op een versimpeling te zijn en verwordt die tot een leugen?'

Pauwels is vooral te rade gegaan bij Amerikaanse auteurs uit de tweede helft van de jaren zestig. De Verenigde Staten waren toen verwickeld in de Vietnamoorlog, wat voor vele jongeren (en jonge academici) de aanleiding is geweest om vraagtekens te gaan plaatsen bij het Amerikaanse optreden in de wereld. Een groep historici en politieke wetenschappers, die men vrij snel de 'revisionistische school' is gaan noemen, gingen de Amerikaanse rol in het ontstaan van de Koude Oorlog herinterpreteren tot een spiegelbeeld van de orthodoxe visie. Waar deze laatste de fout voor de Koude Oorlog uitsluitend bij de Sovjetunie legde, beschouwde de revisionistische school de Verenigde Staten als de enige schuldige voor de naoorlogse tweedeling van de wereld. Sommigen gingen zelfs zo ver Washington ervan te beschuldigen moedwillig Pearl Harbour te hebben uitgelokt om aldus de Verenigde Staten in de oorlog te sleuren om vervolgens het leiderschap over de wereld te kunnen uitoefenen.

Intussen is er overigens al een derde school gegroeid, die de Koude Oorlog eerder ziet als een tragisch misverstand, een botsing tussen onverzoenbare veiligheidsconcepten in Washington en Moskou die uiteindelijk geleid heeft tot een confrontatie die aanvankelijk geen van beide hoofdsteden gewild had, laat staan gepland had.

Pauwels is bij de tweede school blijven steken. Zijn basisstelling is dat de Amerikaanse regering van een aanvankelijke pro-Duitse oriëntatie overgeschakeld is op een bondgenootschap met Britten en Sovjets omdat dit uiteindelijk economisch interessantere perspectieven inhield.

Vele dingen storen in dit boek. Er zijn de vele versimpelingen die op het randje af geen verdraaiingen van de werkelijkheid zijn. *Appeasement* was niet zomaar een beleid dat de westerse regeringen voerden opdat Hitler zijn expansie naar het oosten zou richten. Het is wat ingewikkelder dan dat. Wat te denken met de (verder niet gestaafde) bewering dat president Roosevelt de pro-Britse economische elite in Amerika vertegenwoordigde. Dat is het soort simplistische redeneringen die na de feiten alles verklaren.

En er zijn de talrijke fouten, waarvan enkele fundamentele. Het is bijvoorbeeld onzin om de Koude Oorlog te verklaren als het gevolg van de Amerikaanse atoombaliek. Pauwels legt er sterk de nadruk op dat Washington nucleaire chantage heeft gepleegd op de Sovjetunie en dat hierin de basisoorzaak zit van het uitbreken van de Koude Oorlog, terwijl de Sovjetunie (aldus Pauwels) niets anders wou dan 'een socialistische samenleving opbouwen'. Pauwels heeft blijkbaar geen weet van de positie van Duitsland die meer dan welke oorzaak ook de basistegenstelling tussen de naoorlogse visie van Washington en Moskou aan de oppervlakte heeft geduwd. Pauwels is verder gewoonweg fout als hij schrijft dat de Duitslandpolitiek van Stalin 'rechtlijnig' voorstander was van het behoud van de Duitse eenheid. Enzovoort.

Is er dan niks goeds aan dit boek? Alles wat erin staat is niet per se historisch onjuist. Maar het probleem met Pauwels is dat zijn inquisitorische toon zijn hele betoog tot een ongeloofwaardige complot reduceert. Moest ik boosaardig van nature zijn, dan zou ik gewag maken van een inleidend zinnetje van Pauwels zelf om zijn hele verhaal belachelijk te maken.

Hij schrijft in zijn voorwoord dat deze studie mede het resultaat is van talrijke discussies die hij gevoerd heeft 'met vrienden en vreemden in bars en vliegtuigen'. Cafépraat dus.

(De Standaard der Letteren, 24 augustus 2000)